

כנס חזון – סיכום

תהליך שיתוף הציבור בתוכנית האב למושבות הוא תהליך ארוך טווח שמוביל המינהל הקהילתי גינות העיר. מסגרת התהליך שנבנתה לאורך מספר חודשים כללה חשיבה משותפת עם מומחים לשיתוף הציבור, תושבים, צוות תוכנית האב וצוותי התכנון בעירייה. לשם בניה ופיקוח על תוכנית שיתוף הציבור הוקמה וועדת ליווי המונה כעשרים תושבים נציגי השכונות השונות שבתוכנית האב ומחנכי אוכלוסייה שונים- (להרחבת על שיטת "חקר מוקיר" ובנית התהליך – ראה נספח 2)

לכנס שהתקיים ב- 22/1/2010 נרשמו כ- 200 איש, בפועל הופיעו ביום הכנס כ-150 איש.

הכנס הונחה על ידי אבנר הרמתי מארגון 'עוגנים- מרחב פתוח בארגונים'.

הכנס נפתח בהצגת תוכנית האב על ידי גבריאל קרטיס, אדריכל תוכנית האב, שהציג את הנקודות העיקריות לדיון במפגש:

1. רוח המקום של מרחב המושבות: היום, מחר ובעתיד.
2. כיצד ניצור זהות משותפת למרחב שבתחומי התוכנית?
3. כיצד נוהה את המיחד והשונה בשכונתנו?
4. סדר היום שלנו, הכולל נסיעות, עבודה, בילוי/ תרבות, קניות, לימודים, ...
5. בעידן המודעות הגוברת להיבטים סביבתיים, מה המטלות שנוכל לקחת על עצמנו על מנת לייצר קיימות?
6. תמונת העתיד לרחוב עמק רפאים בטווח הקצר ובטווח הרחוק.

בתחילת שלב הדיונים ובניית החזון של הכנס הוצגו בפני המשתתפים השאלות הבאות:

מהם הדברים האהובים עליך ומרגשים אותך במושבות? המראות, הריחות, הבניינים, הנופים הקולות... ? מכל אלה מה חייב להישאר כאן לדורות, ולאיזה כיוונים עלינו להתפתח? ואיך ייראו המושבות כך שילדינו, נכדינו ומבקרים מהארץ ומהעולם ייהנו מהאוצרות שכאן?

לאחר הצגת השאלות התחלקו המשתתפים לזוגות וראיינו אחד את השני לגבי תחושותיהם, שאיפותיהם ותקוותיהם לעתיד השכונות זאת בדגש על הנקודות שהעלה המתכנן בתחילת היום. לאחר מכן התקבצו הזוגות לשישיות ודנו בנושא בפורום מורחב יותר. לאחר הדיון בשישיות הציגה כל ששייה את העקרונות המשמעותיים לה במרחב. לאחר הצגה ראשונית זאת חזרו שוב המשתתפים לאותם שישיות והפעם ניסו להפוך את הרגשות והתחושות של הדברים שהם אוהבים בהווה לאמרות ההולמות חזון לטווח הרחוק. את האמרות האלו הציגו בפני המליאה בצורת טקסטים, שירים וציורים. בשלב האחרון של הכנס התבקשו המשתתפים לשבת בשישיות שונות ולנסות לגבש מתוך כל הדברים שנאמרו את הדברים הכי משמעותיים וחשובים לחזון המרחב. שיטת החקר מוקיר אפשרה ליצור מצב של היזון חוזר בו המשתתפים שומעים ומשמעים ויכולים לעבד את הנושאים המשמעותיים להם יחד עם הנושאים המשמעותיים לאחרים ולייצר משוה משותף לכלל המשתתפים.

תוצאות הכנס - הקדמה

בבואנו לבחון את תוצאות מפגש כנס החזון רצוי לחזור ולבחון את מטרות הכנס והכלים שנבחרו לקיומו.

בקצרה ניתן לפרק את המטרות הראשוניות לשלושה רבדים:

1. קבלת עמדת התושבים לגבי מטרות התכנית-"חזון" אשר ישמש כבסיס לתהליך התכנון וכקריאת כוון אשר התכנון (על פי התושבים) אמור לשאוף אליו.
2. חיבור קהלים חדשים ושמיעת הקולות ה"שקטים" אשר בדרך כלל לא נשמעים במסגרת של כנסים לשיתוף ציבור.
3. יצירת "מפץ גדול"- אירוע רחב אשר יצור התחלה חיובית לדינאמיקה של שיתוף הציבור בתהליך האב וייתן לגיטימציה ותיקוף לתהליך ולהחלטותיו הן מול התושבים והן מול גורמי התכנון.

על מנת לעמוד במטרות אלו, ולאחר בחינה של אפשרויות שונות, הוחלט לבחור בסדנת עבודה רבת משתתפים בשיטת "חקר מוקיר" הפתוחה לציבור הרחב. דו"ח מפרוט של תהליך בניית הסדנה יפורט בהמשך אולם בהקשר של ניתוח התוצאות ברצוני להתעכב בקצרה על ייחודיות התוצרים של הליך זה.

תוצרי חקר מוקיר הינם יוצאי דופן בשני מובנים עיקריים:

1. התוצר המתקבל הינו אוסף רחב של "תמונות עתיד" השונה מהתוצר המקובל של חזון פורמאלי יחיד ורציונאלי המקובל בתכניות מסוג זה.
  2. חלק מהתוצרים הינם גראפיים ולא מילוליים ובכך איכותם. **לצפייה בחומרים הגרפיים.**
- כוחה של שיטה/ טכניקה זו הינה אפשרות שמיעת מכלול הקולות באופן שווה ללא הטיה ל"מקור הקול", זאת מתוך אמונה ותקווה שבסוף התהליך אפשר יהיה לזהות ולנסח מבין אוסף "תמונות העתיד" מגמות עיקריות, מגמות שתקפותן נובעת מהמיצוע הרחב על קבוצת אנשים גדולה "חוק המספרים הגדולים" כמובן בהנחה של ייצוג נכון של הקבוצות השונות הפועלות במרחב (ניתוח המשתתפים ראו בנספח בהמשך). בנוסף, תהליך כזה מכיל פוטנציאל לשמיעת אמירות ייחודיות ו"פואטיות" אשר ביכולתן ל"הדליק" את גורמי התכנון ולשמש גם הן כמטרות או כמוליכי תכנון.

ניתוח התוצאות:

א. איסוף ומיון:

מכיוון שהכנס אפשר בפועל לכל אחד מהמשתתפים להעלות את הנקודות המשמעותיות לו, נאספו חומרים רבים ותהליך עיבודם עדיין לא הסתיים. בשלב ראשון ערכנו "מפת אמירות" המחולקת לפי תימות שונות. בחירת התימות נעשתה לפי התוצאות שנאספו – ובה ריכזנו את כל האמירות העקרוניות של המשתתפים בכנס כאשר לצד כל אמירה נכתב כמה פעמים היא הוזכרה (מובן שלא כל הניסוחים של אמירה ספציפית היו זהים ובעצם האיסוף והמיון בשיטה זו יש הטיה והנחתה של אינפורמציה). כך נוצרה מפת עקרונות המכילה את כל האמירות שנאמרו בכנס ואשר מתוכה

ניתן למיין את האמירות השכיחות בכל תימה אשר מבטאות רצונות המקובלים על משתתפי הכנס.

בכדי להסיק מסקנות לגבי ההיררכיה ומערכת היחסים בין התימות השונות נותר לנתח כל שלב לחוד, לנתח את החומרים גם מבחינה גראפית ולבחון את הדינאמיקה של התימות השונות לאורך התפתחות הכנס.

בנוסף, בגלל חשיבותן של האמירות האישיות והאופי הסובייקטיבי של ניתוח התוצאות צולמו ונסרקו כל התוצרים מכל השלבים השונים.

ב. מהלך הכנס:

כבר במהלך הכנס ניתן היה לזהות אינטואיטיבית מגמות מובילות. הראשונה שבהן (והלא צפויה מראש) הייתה מרכזיות הנושא של הקהילה וה"שכונה" הן בניתוח חוזקות המצב הקיים והן בחשיבותן בתמונות העתיד. תימות עיקריות נוספות היו נושא השימור, איכות הסביבה והאופי הירוק שלה/ קיימות.

ג. ניתוח "מפת האמירות":

ברמה הראשונה חשיבות המפה הינה במרכזיות הפרק הגדול המוקדש לנושא הקהילה. כמו כן ניסיון ל"גזירת" אמירות בעלות משמעות תכנונית מצריך חיבור של האמירות המרכזיות בין הנושאים השונים. לדוגמא - נושא הקהילה משלים את נושא זהות המרחב, נושא השימור משלים את נושא הקיימות והנושאים המרכזיים בתחבורה וחנייה משלימים את נושא הקיימות. ניתוח ספציפי של האמירות מעלה את הנקודות העיקריות הבאות:

1. שימור:

- 1.1: הערכים המרכזיים לשימור כפי שמתקבלים הינם – גובה הבנייה: בניינים נמוכים מגובה העצים (4 קומות?), שימור שטחים פתוחים, שימור עצים וצמחיה גם בתוך שטחים פרטיים (תכסית נמוכה?), שימור מבנים ייחודיים, שימור תחושת ה"אינטימיות" השכונתית.
- 1.2: הרצון המרכזי לפיתוח הינו להתחדשות קהילתית – דיור בר השגה, משפחות עם ילדים ופיתוח השטחים הירוקים.

סיכום כל האמירות בתחום מצביע על הבנת השימור כשימור מרקמי עם שימור מבנים איכותיים כבסיס.

2. איכות סביבה וקיימות:

- 2.1: האיכות המרכזית של הסביבה הינה השטחים הפתוחים, הצמחיה והעצים הגבוהים הקיימים.
- 2.2: חשיבות טבע עירוני.
- 2.3: מובילות בתחום הסביבתי הכוללת – מחזור אשפה, שימור קרקע, הסברה וכו'.

3. קהילה וזהות המרחב:

- 3.1: זהות הקהילה כקהילה פלורליסטית הטרוגנית.
- 3.2: מבני ציבור לשימוש הקהילה המבוזרים במרחב.
- 3.3: קנה מידה אנושי, מרחב רגלי, צניעות, מקומות למפגש.
- 3.4: "תמהיל שימושים" – פיזור עסקים קטנים במרחב.

4. **עמק רפאים:** נושא עמק רפאים הועלה באופן ספציפי על ידי המתכננים בשל חשיבות הטיפול בו עוד בשלבי התכנון הראשוניים ודרישת העירייה להקדמת התכנון לאזור זה. ניתוח האמירות מעלה שמשותפי הכנס מקבלים את תפקידו כרחוב מסחרי ראשי וככזה מצד אחד מבקשים להפחית את המפגעים ומאידך לנסות ולחברו גם לתפקיד כמרכז שכונתי ("סואן בשקט").

5. תנועה וחנייה:

- 5.1: עדיפות להולכי רגל ואופניים
- 5.2: תחבורה ציבורית
- 5.3: חנייה (ייתכן שמתן חשיבות נמוכה לנושא זה בשל חסרונם של נציגי הסוחרים בכנס) אוסף האמירות בתחום זה מצביע על מיתון תנועה כללי במרחב כסכמה רצויה.

*הערה מתודית – מיון האמירות, תכלולן וקביעת התימות למיון הינם סובייקטיביים ונעשו לאחר לבטים רבים – ברור שקביעת הנושאים "צובעת" את ניתוח התוצאות. כל קורא מוזמן לנסות ולהציע מבנה מיון אחר.

6. קבוצת הילדים:

בשל ייחודה של קבוצת הילדים, נקודת המבט הייחודית שלהם של המרחב וחשיבותו של פלח זה באוכלוסייה בחרתי להקדיש תימה נפרדת לקבוצה – ניתוח מפורט בהמשך.

סיכום - מפת האמירות:

תכנית האב למושב עוסקת ברובה באזור נרחב של העיר ההיסטורית אשר ראוי ואף נקבע בתכנית מתאר לירושלים לשימור מרקמי. משום כך נראה היה מראש (בדומה לתכניות אחרות המתוכננות באזורים מוטי שימור) שהציר המרכזי של התכנון יעסוק בנושא הקונפליקט בין שימור לפיתוח.

תוצאות כנס החזון מצביעות על אפשרות אחרת, אפשרות בה הערך המרכזי הינו בניית קהילה פלורליסטית ותחושה של "שכונתיות". מבחינה תכנונית, משמעות אפשרות זו היא שהציר המרכזי לתכנון הינו המרחב הציבורי על כל רבדיו הן הפורמאלי דרך מבני הציבור והשטחים הפתוחים ה"פורמאליים" והן הלא פורמאלי דרך שאלות של חתכי הרחובות, שימושים מסחר ועבודה, וכמובן המרחב ה"ירוק" על כל רבדיו.

בחירת נושא ה"קהילה" כמוביל התכנון אין משמעותו התעלמות מהקונפליקט בין שימור לפיתוח או התמוססותו, אלא הנחת מערכת מושגים חדשה המאחדת את הקונפליקט והמניחה מראש את הצורך בהתחדשות כתשתית ליצירת תמונת העתיד הרצויה ורואה בנכסים הקיימים ובאיכויות המרקם המקומי כערך מרכזי אשר בבסיס המרחב ומכאן חשיבות השימור, שימור העוסק מחד

בשימור המרקם ומאידיך בשימור מבנים האיכותיים הקיימים (כאמור ניסוח אמירה כזו דורש המשך ניתוח התוצאות ודיון ממוקד בנושא בוועדת הליווי של התהליך).

מספר מילים על משמעות התהליך: מעבר לחוויה המרגשת שבה עבדו ויצרו ביחד קבוצה גדולה והטרוגנית כל כך של אנשים במשך למעלה מ 4 שעות, ומעבר להשתתפות המרגשת והחשובה של קבוצת הילדים, חשיבותו המרכזית של אירוע זה בכך שהוא הציג, ובו זמנית נתן **תוקף ציבורי** לכוון חדש שלא נצפה מראש לבניית תכנית האב. כוון אשר ביכולתו למתן ולפשר בין הקונפליקטים המרכזיים שעומדים בבסיס התכנון במרחב ובמובן זה התוצאות משרתות את כל הצדדים השותפים להכנת התכנית.

תוצאה זו הינה הוכחה לכך שתהליך שיתוף ציבור נכון, מקצועי ומעמיק המנוהל בקפדנות מביא לידי ביטוי את ה "common sense" של הציבור – "common sense" רציונאלי, שקול, מתון ומרחיק ראות המכיל בתוכו פוטנציאל ליצירת תכנית טובה ומתאימה לשנים רבות ברוח מגמות עולמיות עכשוויות .

בעקבות הכנס

בעקבות הכנס קיבלנו משובים טובים מאוד מהמשתתפים שטענו כי האופן בו נערך הכנס אפשר להם להביא לידי ביטוי את רצונותיהם ושאיפותיהם לגבי דמותו של המרחב בעתיד. מכיוון שהכנס אפשר בפועל לכל אחד מהמשתתפים להעלות את הנקודות המשמעותיות לו, נאספו חומרים רבים ותהליך עיבודם עדיין לא הסתיים. בשלב ראשון ערכנו קובץ ובו ריכזנו את כל האמרות העקרוניות של המשתתפים בכנס כאשר לצד כל אמרה נכתב כמה פעמים היא הוזכרה כך שנוצרה מפת עקרונות על פי סדר חשיבותם למשתתפים. השלב בו אנחנו נמצאים עכשיו הוא שלב הניתוח של האמרות האלו בו צריך לתת פרשנות בקונטקסט הרחב לדברים שעולים מן האמרות שהתקבלו. שלב זה ייקח עוד כשבועיים.

בנוגע לפילוח המשתתפים בכנס ניתן לומר מספר פרטים כלליים מאוד. מתוך 200 הנרשמים לכנס כ-30-40 אינם תושבי השכונה אלא תושבי שכונות אחרות בירושלים, במקביל מספר בעלי העניין (יזמים ובעלי עסקים) היה נמוך במיוחד ולא ניתן לומר שהיה ייצוג מספק למגזר זה. נתון מעניין נוסף היה מספר גבוה יותר של תושבים מבוגרים (גילאי +50) לעומת צעירים יותר ביחס של בערך 3:1, למרות השתתפות פחותה של הצעירים הנושאים שמעסיקים צעירים הועלו בכנס באופן בולט. נתון אחרון שניתן לומר על פילוח המשתתפים בכנס הוא מעורבות גדולה יותר של תושבי המושבה הגרמנית ביחס לשכונות אחרות. אומנם בפועל היו תושבים מכל השכונות אך התכנים שעלו בכנס משקפים את האינטרסים של תושבי השכונות האחרות באופן חלקי בלבד ויתכן שבהמשך התהליך נצטרך להקים קבוצות שכונתיות שיפעלו לבחון ולייצג את תושבי השכונות בתהליך התכנון.

זאב ארד- מתכנן אורבאני

שושנה שטיינר צרפתי- עובדת קהילתית ורכזת תהליך שיתוף הציבור